

3-1319

НАСТАВЛЕНІЕ

НА ЗЫРЯНСКОМЪ ЯЗЫКЪ

КАКЪ СПАСАТЬ ЖИЗНЬ ЛЮДЯМЪ, ВПАВШИМЪ ВНЕЗАПНО ВЪ
СМЕРТЕЛЬНЫЕ СЛУЧАИ.

ИЗДАННОЕ

НА РУССКОМЪ ЯЗЫКЪ ИЖДЕВЕНІЕМЪ МЕДИКО-ФИЛАНТРОПИЧЕСКАГО КОМИТЕТА
ИМПЕРАТОРСКАГО ЧЕЛОВѢКОЛЮБИВАГО ОБЩЕСТВА.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

ВЪ ТИПОГРАФІИ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

1852.

9378

ИМПЕРАТОРА

ВЕРХОВНАГО СЕВЕРНАГО

ИМПЕРАТОРА ВЕРХОВНАГО СЕВЕРНАГО

ИМПЕРАТОРА ВЕРХОВНАГО СЕВЕРНАГО

Медицинскимъ Совѣтомъ къ напечатанію разрѣшается
27 Мая 1852 года.

Ученый Секретарь *А. Загорскій.*

ИМПЕРАТОРА ВЕРХОВНАГО СЕВЕРНАГО
ИМПЕРАТОРА ВЕРХОВНАГО СЕВЕРНАГО

ИМПЕРАТОРА ВЕРХОВНАГО СЕВЕРНАГО

ИМПЕРАТОРА ВЕРХОВНАГО СЕВЕРНАГО

ИМПЕРАТОРА

Если между народомъ Русскимъ случается, что несчастные, впашіе внезапно въ смертельные случаи, единственно отъ неосторожнаго съ ними обращенія получаютъ окончательную — дѣйствительную смерть. то что надобно думать о томъ народѣ, который о спасеніи впащаго въ смертельное состояніе не имѣеть рѣшительно никакого понятія, и который потому, или не употребляетъ никакихъ средствъ, или употребляетъ совершенно противныя, основанныя на невѣжествѣ и предразсудкахъ!

Зная опытно жалкое обращеніе народа Зырянскаго съ сими несчастными, происходящее конечно отъ ихъ недоразумѣнія, я, какъ соотечественникъ ихъ, перевелъ на Зырянскій языкъ со всею ясностію и правильностію: наставленіе, какъ спасти жизнь людямъ, впадшимъ внезапно въ смертельные случаи, изданное на Русскомъ языкѣ издѣвеніемъ Медико-Филантропи-

ческаго Комитета ИМПЕРАТОРСКАГО Человѣколюбиваго Общества, 1) какъ спасать утопшихъ; 2) замерзшихъ; 3) угорѣвшихъ или задохшихся отъ испорченнаго воздуха; 4) повѣсившихся или удавившихся; 5) убитыхъ громомъ или молніею пораженныхъ; 6) обмершихъ отъ ушиба или паденія; 7) отравленныхъ ядомъ; 8) сильно обжегшихся или обваренныхъ кипяткомъ и наконецъ 9) укушенныхъ бѣшенною собакою или волкомъ.

Присовокупивъ къ сему наставленію краткое увѣщаніе о томъ, чтобы Зыряне во всякомъ случаѣ при обращеніи съ несчастнымъ непременно слѣдовали сему наставленію, и отнюдь не прибѣгали къ своимъ, основаннымъ на повѣртіи и предразсудкахъ мѣрамъ, — представляю все это на распоряженіе Человѣколюбиваго Правительства, одинаково пекущагося о жизни и здравіи какъ гражданина Русскаго, такъ и послѣдняго простолюдина-инородца.

Переводчикъ А. Поповъ.

ВЕЛОДОМ

Кыдј коло вѳдичины, кучѳмкѳ, ногѳн тѳдлытѳг

1) Регідсік колө жуортны мед матыс лекарос. 2) Оз

I.

Вөйсеҗҗаскөд. 1) Ләптөм вөйсеҗ мөртөс некучөм но-

лын, ні волјпасј выв дора вылын, і оз ков бергөдлыны
 увланј јурөн, сыја вөд зэв омөлј; а сөмын копыртмысјт
 эчанік јурсө водјвыв, весавны сылысј чјужөмсө, вомсө
 і ныр розјјассө нјајтысј і нилјјасысј і регід нуны матыс-
 дсік і шоныдсік керкаө, шоныд жырө (горнічаө),
 кутыгтырјі јурсө сылысј вылын і чјужөмсө вевтітөг. 2)
 Пөрчіны сы вылысј көтасем пасјкөмсө, чјышкіны јасө
 кос і шонтөм кузјчышјанјасөн, а бурдсікна нојтор-
 јасөн, пуктыны весјкыд бок вылас жыр шөрын ⁽¹⁾
 лөседөм і шонтөм волјпасј вылө, сыді, мед јурыс і
 морөсыс кујлысны эча вылынжік кынөмсјыс. 3) То-
 пөдлыны и сыравны кынөмсө вывланј, полјдөма кө
 сыја. 4) Зыравны став јасө эшкын улын шонтөм
 нојторјасөн, а кіныдөсјассө і кокпыдөсјассө зујасөн,
 пуктөмөн бокјас улас і кокјас костас пөсја тыра і
 зэлыда тунједалөм кукшынјас, а лосідсікна өшгадјас!
 А эм көппеніөј прөстөј віна, сәкі шонтымысјт сыје
 віна, көтөдлыны нојторјас і зыравны став јасө, а
 мед зэв морөпанј увсө. 5) Вомсід (ас ловнад) полјтны
 наденікөн вомас, калјанөн, полјтанөн, кадысј кадө туп-
 кілыг і восјтлыг нырсө. 6) Матыстлыны ныр дына
 нашатырнөј спірт, лібө зыртөм крен, лібө вундалөм
 лук, і гіледны бордторјей вом пычсө кыв вуж гөгөр-

~~он волјпасј выв дора вылын, і оз ков бергөдлыны~~

(1) горніча шөрын

ыс. 7) Пуктавыны клістір'јас дэбід ваысј, коды сор-
лалөма кык панјтыр вінакөд, лібө мыјкө — мында на-
шатырнөј. спірткөд. 8) Јај зыралөм'јас і муқөд ртса-
сөм'јас) нјужөдны позјас чјас віт лібө квајт, і пондас
кө вөјем морт мовзіны і кызөқтывны, сәкі кісјтавыны
сылы вомас кымінкө војт чај лібө дэбід ва, і четіка
сорлалөмөн вінакөд, лібө водкакөд, лібө гопманскөј
војт'јаскөд, і кутны шоныдсіка; унмасем і самөј узем
сетас сылы вын. Вөјпедөм. А кыді сәчөм шудтөм-
нөг'јас унжікысј лолөны накөд, код'јас оз кужны
варчіны, сышонда быдсөнлы колө велөйіны, вартчіны,
лөнінн кысјтөмөн вној вон са. элэсө асө дөм

II.

Кынмөм'јаскөд. 1) Пыртны колө кынмөм морт-
өс оз шоныдө а көдід жырө (горнічаө), мед зэв ылы-
стөмөн сыје лөмтөм пачјісј. 2) Пөрчөдны сыје, віді-
еөмөн, вундымысјта сывылын пасјкөм, і пуктавыны јај
гөгөрысөліт чјужөмсөс кіндја мым, лібө тор'јасө жу-
гөдлөм јі, лібө пуктыны јајсө көдід ватыра ыдсид
вор'ө, өз ков сөмын вөтіны вана с чјужөмсө, андөп-
тыны кјурсө вылөдсіка. 3) Кор ылым лібө јі кынмөм
мөрт јај сывылын пондас сывны і кучік васіс гөрдөдны,
сәкі, лөптымысјт. ватчыкысј, лібө бөсјтмысјт ылым і

јид пуктыны кодід волјпасе сыјаже ыркыд жырын, і
 нјуждны зыралом кодід ваон нојтор'јен, пондаснык
 лыјај-тор'јасыс нјуклјасны, сәкі, косјтымысјт јајсө,
 зыравны сыје, кокнідіка шонтөм нојтор'јасөн. 4) Сәкже
 полјтны вомас (воздук), пуштавны клістір'јас вајсј і
 выјысј, көтөдөмөн небыд чак кодід ваон, лібө водкаон,
 цыдјравны сыјес і војтөдлыны морөспанјсө умөдік.
 5) Наденікөн ваједмысјт кыммөм мортөс асөсәдјас,
 кісјтыштны сылы вомас кымынкө војтөм дәбід ва лібө
 чај, ічетіка сорлавмысјт вінакөд лібө водкакөд, сәсәја
 петкөдны сыје, буреча шоныд жырө, лібө пуктыны
 ічетіка шонтөм волјпасе, і сыді эча-эчен велөдны сыјес
 шоныдө. Вөјпедөм. Зөв кодід дыр'јі оз ков унмовсјны,
 а мед зөв сәкже оз ков јона кодедсіны вінаон.

III

түрөк көшкөсү бөлөм таштат (1) бөлөм көшкөсү
 таштат асө дөм (бөјрөктө) бөлөм таштат асө дөм
 ідіс эјас таштат (2) түрөк көшкөсү эјас пөккөсү
 [6] *Колјмөм'јаскөд лібө пөдөм'јаскөд шыкөм сыпөд-*
ысј. 1) [Сөчөм'јөзөс регідсік петкөдны ывлаөні пук-
тыны најаөсөмышкү: ылаңысө шөптөштөмөн јурсө. 2)
Разјны пасјкөмсө кушөдөммысјт голјасө і морөсө. 3)
Пызјіны чјужөмсө і морөсөсө кодід ваон, прөстөјен,
лібө уксөссорөн. 4) Көтөдлыны лібө кісјкавмыны јурсө
 кодід ваон, лібө пуктавны сытөгөр лым лібө јитор'јас.

5) Пуктавыны клістір'јас ваысј укеус сорөн. 6) Зыравны јај нөјтор'јасөн лібө зујасөн, нырдынас ваједлыны јон укеус, напатырнөј спірт, і мукөд сәчөм тор'јас.

7) Пөлтны вомас (воздук). 8) Кор вісісј воас ас садјас, сөтавыны сымы јуны ва укеус сорөн, өтік кымөн, сыдјже сынөд вөдічіны кыдј і код морткод. Вөјпедөм.

1. Оз ков пөдлавыны пачмысј труба, кычедј сэтөн эм көтј ічјетік сөрапом-тор, сыдјже оз ков пыртлыны олан'інө шом'јас, чын кө петө наысј і абу на кө наја помөн сөчөмаөсј; оз ков узјлыны сәчөм жыр'јасын, код'јас неважөнна мавтөмаөсј выја мічедјантор'јасөн.

Вөјпедөм 2. Мед весјкө (помөн) төдны чыкөма абу кучөмкө улын'ін'јасын сынөд ⁽¹⁾, кыче колө ләчіны, кыдј вәжөн пөдмалөм көбрегын, дсуджыд гуын, јукмөсын ⁽²⁾, лібө ортсыасјан'інын наденікөн колө медјны сәче өзтөмкөсј, і кусөкө сыја, сәкі весјкыда позјас төдны, мыј сынөд сәтөн абу дјонјвдја. А весалөм вөсна колө сәче шыбітны өзтөм ідјас көртөд, лібө кісјтны көдјд ва; а бөрті, босјтмысјт вомад укеусөн көтөдөм чактор, лібө көртавысјг ныр і вом сыдјже укеусөн көтөдөм чыш'јанөн, позјас сәчі ләчіны нінөм повтөг.

(1) сынөд лібө воздук; (2) өшмөсын.

IV.

Öşödiesjjas köd libö djağödiesjjas köd. 1) Пыр босјтны голјасіс пекіја-көвсө (мыј вылын өшөдөма), вітісемөн мед эсјкө оз усј морт. 2) Петкөдны мортос ывлаө і пөрчедмысјт пуктыны ывлө јурнас. 3) Пызјіны чјужөм і морөс көдід ваөн, кісјтны сыјес јурывлас, либө јур гөгөрыс пуктавны лым либө јі, сыдјже пуктавны голја гөгөрыс көтөдөм көдід ваөн уксус сорөн кузјчыц јанјас. 4) Зыравны пелјдынјасө уксусөн либө напатырнөј спіртөн, ваједлөмөн сыјес нырдынас. 5) Пөлјтны вомас ас ловнад. 6) Пуктавны кмістірјас ваысј і уксусысј. 7) Зыравны нојторјасөн і зујасөн став јасө, а медзэв морөс, мышку, кіныдөсјас і кокпыдөсјас. 8) Корвоас ас садјас і верміны кутас нјымыштавны, кісјтавны сылы (вомас) панјтырөн дөбід ва, либө чај уксус сорөн.

V.

Гымөн либө чјардөн віемајаскөд. 1) Керкаын віемос петкөдны ывлаө, і пөрчедмысјт пуктыны мышку ывлас лэптөмөнжік јурсө. 2) Пуктавны став јај гөгөрыс, јурсіс і чјужөмсіс кіндја, ывлј улј му, либө пу

жылысј корјас. 3) Көтөдлыны жүрсө көдід ваон уксус сорөн; пөлтны вомас (воздук), зыравны пелдынјассө летучеј спиртөн і ваједлыны сыје ныр улас. Вөјпедом. Гымалыгөн колө подлавлыны керкајасын став өшінјас, өдесјас, і пачј-трубајас, му вылын лібө тујын оз ков саједіны пу уло, а бурдсік колјчыны зэр улын пуксыг лібө водсыг, сыдјже вөвјасөн мунысјјаслы сыја кадо одје оз ков ветлыны.

VI.

Кулысјјаскөд усемысј лібө дојмөмысј. 1) Мед зэв бур вір лэдјны, лоаскө кужысј. 2) Көтөдлыны жүрсө көдід ваон. 3) Пызјівлыны түжөмсө ваон і уксусөн. 4) Дојмөмјінјас мысјкавны вина і уксус сора ваон. 5) Ныр дынас ваједлыны јон уксус лібө, напатырнөј спирт. 6) Пөлтны вомас ас вомсід, і пуктавны клістірјас дэбід ваысј, пу выј сорөн і солөн. 7) Зыравны зујасөн кпидөсјас, кокпидөсјас і мыш ку кузјаыс.

VII.

Кулантор'јасөн кувтөдөм'јаскөд. Кор дјон'відја мортөс, кучөмкө сјојан либө јуан бөрын, кутас өт-
 ныр'јен гудыртны, јона восөдны, либө кынөмсө
 ородны і висөдны: сәкі артавны позјас, мыј сјурі сы-
 лы пычкас кучөмкө кулантор. Сәкі колө сөтавны сы-
 лы унжік јуны өн'ја лысјтөм дәбід јөв, либө дәбід ва
 мајтөг сөрөн, либө зөрөн пузедөм ва, і сыјејасысј пук-
 тавны клістір'јас сәчедј, кычедј кынөм висөм і ород-
 өм дугдас, а кулантор'јен кувтөдөмөс кө кутас восөд-
 ны, сыја бурдсік на. А төдан кө мыј сјурі сылы
 мыш'јак (једсыд пызј), сулема, і мыј либө ыргөн,
 сәкі өн'ја лысјтөм јөв кіндја, зөв бур сөтавны сы-
 лы былј колјк'јысј једсыдсө, јөлын, либө дәбід
 ваын гудралөмөн, сыдјже сакар сора либө ма сора ва.
 Дурманысј, беленаысј і мукөд дурмедан турін'јасысј,
 колө сөтавны сылы јуны ва укус сөрөн, либө лимөн
 лікөд, либө лөз јөвва, а јур көтөдлыны көдід ваөн.
 Вөјпедөм. Нінөм оз ков сјојны і јуны төдтөмөс, либө
 дјугијасјан тор'јасөс, мак'јас вөтны відісемөн кула-
 најасысј; оз ков пуны і дыр идјны солаөс, шөмаөс і
 сылаөс, өмөлја озысјалөм либө дік озысјавтөм (ыргөн)
 дезмурын.

VIII.

Јона сочїсјјаскѡд (біен) лїбѡ пуан ваѡн. Сочѡм мортѡс пукседны пелјсаѡ дѡбїд јѡв сора ва пычкѡ, а абуко пелјса, кїсјтавны сыјес пызен, лїбѡ гѡгѡрыс пуктавны клѡпчјатѡј бумага; лїбѡ вылј мѡс кујѡд, а кучѡмкѡ ѡтї торкѡ сочема, кѡтѡдны сыје чернїлаѡн, лїбѡ кѡртавны вылј зыртѡм картапелен, лїбѡ колјк пычкысј једжыдсѡ, выјен сормалѡмѡн.

IX.

Курчемајаскѡд дур понмѡн лїбѡ кѡјїнѡн. 1) Мысјкавны пыр дојайнсѡ мајтѡга ваѡн лїбѡ јона сола ваѡн, лїбѡ кунваѡн, лїбѡ кудјен, а эм кѡ, кїзертѡм клорїнѡј їзвесјтѡн. 2) А вїјалан вїрсѡ дојайнсїс нїнѡкыдј оз ков сувтѡдны, ї мырсїны мед дојайныс ѡз бурд, а кычедј позјас мед олес сыја восјсѡн ї јонжїка ордыс. Но быдсјама кадын, колѡ мырсїны кыдј сѡмын позјас регїдїк корны Лекарѡс, коды вермас вѡдїчіны быдсјама бур торјен мортлысј лов мездѡм понда, кыдј вїр лѡдјны, сѡтавны лѡсјалан земјас, ї мукѡд торјасѡн вїдјны, кодјасѡс прѡстѡј морт оз вермї тѡдны. Вѡјпедѡм. Вїдїсемногысј, оз ков нїнѡм тује ѡновтлыны вѡсїг ї зѡв кокнїа пон курчем.

*Коло тѳдны. Мыј таны гіжѳма, і кыдј чѳктѳма
вѳдїчіны морткѳд, дарт сыдј коло быдсѳн керны, кор
ковмас кучѳмкѳ тѳдлытѳг омѳлјѳдј воѳм морткѳд вѳ-
дїчіны, а ас јурсїд і вежерсїд нїнѳм оз ков вѳдїчігад
сорлавны і содтыны, а кучѳмкѳ кывјаскѳ татысј онѳ
гѳгѳрвоѳ сыје јуалѳ тѳдысјјаслысј, попјаслысј, лекар-
јаслысј лїбѳ сы велѳдчїсјјаслысј. Таја велѳдѳм кузја
кѳ ныр кутанныд вѳдїчіны, сѳкї унаѳс верманныд мез-
дыны помѳн кулѳмысј. Но коло гѳгѳрвоны, мыј омѳлј
лоѳм бѳрас кодкѳдкѳ, дерт регїдїк коло усјкѳїны
вѳдїчінысѳ, уна кадкѳ вѳд коле, сѳкї нїнѳм нїн он
вермі керны і Лекарѳн.*

*Переводилъ на Зырянскій языкъ Учитель
Вологодскаго Духовно-Учъзнаго Училища,
Андрей Пѳповъ.*

Февраля 21 дня 1851 года.

Вологда.

№ 3450

